

Kazimierz Grażawski, Marian Marciniak

Żmijewo, gm. Zbiczno, woj.
toruńskie. Stanowisko 3

Informator Archeologiczny : badania 19, 155-156

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wśród materiałów ruchomych odkryto na grodzisku /wyłącznie w wykopach na majątku/, poza ceramiką, datowaną ogólnie na IX-X w. na uwagę zasługują znalezione w obiekcie nr 6 materiały krzemienne: fragment rdzenia odłupkowego, podstępiec, odłupki retuszowane, odłupki nieretuszowane, okruchy oraz surowiaki. W roku ubiegłym w jamach zawierających materiały wyłącznie wczesnośredniowieczne także odkryto materiały krzemienne, w tym retuszowane wióry i odłupki, fragmenty rdzeń odłupkowych i surowiaki. Jest mało prawdopodobne, by wszystkie one były pozostałościami wcześniejszego osadnictwa i do obiektów wczesnośredniowiecznych dostały się przypadkowo.

Badania wskazują na możliwość wydzielenia dwu faz wczesnośredniowiecznego osadnictwa na terenie grodziska. Faza I wiązałaby się z grodem, najpewniej dwuczłonowym, którego pozostałością jest wał odcinkowy oraz odkryte w tym roku pozostałości wału okrężnego i rowu. Faza II to osada otwarta, która funkcjonowała po zniszczeniu wałów i zasypaniu rowów. Z tą fazą wiązałaby się odkryte w roku ubiegłym jamy wkopane w wypełnisko rowu biegnącego wzdłuż północnej i zachodniej krawędzi grodziska. Trudno jest natomiast w tej chwili określić, z którą fazą należy łączyć jamy i budynek /obiekt nr 6/ odkryte w tym roku.

Poza stanowiskiem nr 1 /grodziskiem/ badaniami objęto okolice źródła bijącego u stóp cypla, na którym znajduje się grodzisko. Wykop sondażowy przy samym źródle przyniósł wynik negatywny. Natomiast w odległości około 30 m od źródła, w profilu wąwozu wyodrębniającego cypl od osłonięto wycięty w skałe ródzaj półki bądź schodka o długości ponad 2 m i wysokości ponad 1,5 m. Na dnie owej półki skalnej znajdowała się zwęglona podłoga z bierwion, na której leżał zgnieciony, lecz zachowany w całości garnek wczesnośredniowieczny oraz masywny drapacz na odłupku z krzemienia narzutowego. Wypełnisko obiektu tworzył drobny rumoszcz skalny przemieszany z węglem drzewnym. Ze względu na fragmentaryczne odsonięcie obiektu trudno jest określić jego funkcję. W grę wchodzi obiekt mieszkalny bądź kulinowy związany ze źródłem.

Materiały po opracowaniu zostaną złożone w Muzeum Okręgowym w Sandomierzu, dokumentacja w BRDZ w Tarnobrzegu.

Badania będą kontynuowane.

ZMIJEWO, gm. Zbiczno
woj. toruńskie
Stanowisko 3

Muzeum Regionalne
w Brodnicy

Badania prowadził mgr Kazimierz Grądzki przy współpracy mgr. Mariana Marciniaka, Finansował WKZ w Toruniu oraz ZG PTTK. Pierwszy i ostatni sezon badań, Grodzisko wczesnośredniowieczne VIII-X w.

Obiekt położony jest na wschodnim brzegu jeziora Niskie Brodno na cyplowatym pagórku morenowym sięgającym 78 m n.p.m. odcięty od północno-zachodniej i południowo-wschodniej strony głębokimi na 12-15 m jarami dochodzącymi do jeziora. Dnem jaru po południowo-wschodniej stronie płynie bezimienny ciek wodny, który wpada do jeziora. Niegdyś zapewne pełnił on funkcję mokrej fosy odcinającej południowo-wschodnią część obszaru opisywanego obiektu. Po stronie północno-wschodniej grodziska znajduje się eliptyczny język wyniesienia, odcięty suchą fosą, gdzie istnienie domniemana osada przyrodowa. Sam obiekt ma kształt eliptyczny /grodzisko pierścieniowate/. Jego rozmiary, licząc po koronie wału sięgają ok. 30 x 26 m. Wewnątrz grodziska znajduje się zagłębienie w kształcie kotłinki przywałowej szczególnie zalegające wyraźnie w partii południowo-zachodniej części majdanu. Majdan zaś posiada w centralnej części nieznaczne kopczykowate, lecz łagodne ukształtowane wyniesienie. Wał od strony północno-wschodniej jest znacznie przewyższony na ok. 4-5 m względem majdanu i części przywałowych, zaś w partiach pozostałych nieco niższy, maksymalnie obniżony w części południowo-zachodniej - gdzie wspomniana głęboka kotłinka przywałowa. W części południowo-wschodniej wału czytelnie jest miodowate zagłębienie sugerujące istnienie tam wejścia /bramy/ na gród.

Założono łącznie 12, a właściwie 14 wykopów badawczych /łącznie z sondażami pomocniczymi/ z czego 5 wykopów o wym. 5 x 5 m na grodzisku oraz 7 wykopów 5 x 5 m na osadzie przyrodowej, ponadto 1 wykop o wymiarach 2 x 8 m w północno-wschodniej suchej fosie między grodem a podgrodzem oraz rów sondażowy 1,2 x 16 m pomiędzy wykopami 1 i 2 na grodzisku. Przebadano wykopaliskowo zatem łączną powierzchnię ok. 310 m².

Stwierdzono występowanie następującego układu stratygraficznego na grodzisku: 1 - warstwę stanowiła próchnica /humus/, 2 - czarna ziemia miąższości 20-80 cm, pod którą wystąpił żółty piasek /calec/. W wykopie 1, usytuowanym w miejscu domniemanej bramy grodowej, przecinającym prostopadle wał w miejscu zakłębienia, odkryto nawarstwienia spalenizny i szczątki przepalonych twardych drewnianych w bezładnym układzie /rumowisko/ interpretowane jako relikty wjazdu na gród. Planigrafia tegoż rumowiska wyznacza w przybliżeniu drogę wjazdową na gród sięgającą szerokość ok. 180-200 cm. W wykopie 3 i 7 odkryto sporych rozmiarów rumowisko kamiennego licowania wału /wewnętrzny skłonu/ w części północno-zachodniej. Wykopy 2 i 8 założone na grodzie nie dostarczyły żadnych śladów stałych elementów osadniczych, a materiał ceramiczny tam zlokalizowany był luźno rozproszony bądź to w warstwie próchnicznej, bądź na stropie zwirkowego calca. W wykopie 2 na głębokości 60-80 cm licząc od powierzchni wykopu natrafiono na pierwotny humus - poziom naturalny pagórka morenowego - zaadaptowanego do założenia grodowego przez ówczesnych osadników. Pierwotny humus zdołano uchwycić także w wykopie 1 /brama/ wyraźnie rysujący się szczególnie w profilu północno-wschodniego wykopu. Nie natrafiono w obrębie grodziska żadnych stałych elementów zabudowy - jak chaty - których śladów spodziewać się należało w partiach przywałowych w tzw. kotłince. Rów sondażowy założony pomiędzy wykopami 1 i 2 też nie wyjaśnił kwestii istnienia stałej zabudowy grodu, a te? i niewiele wniósł w kwestii poznania ciągu komunikacyjnego obiektu /strefa przybramna/ wewnątrz założenia

obronnego. Występujący w obrębie grodziska raczej luźno rozproszony materiał ceramiczny ogólnie tylko mówi o użytkowaniu obiektu, a jeśli rozpatrywać tę kwestię w kontekście nikłej ilości pozyskanego z grodziska kostnego materiału zwierzęcego, to na obecnym etapie analizy obiekt ten rysuje się nam jako typowe refugium. Założenie to wykorzystywane jakdł czas uległo zniszczeniu - czego ślady wyraźnie znajdujemy w rejonie bramy - gdzie napotykamy na rumowisko przepalonych twardzi i spore ilości spalinizny. Materiały zlokalizowane w obrębie grodu zamykają się w dość szerokim przedziale chronologicznym VIII-X wiek.

Wykopaliśka na osadzie przyrodowej, mimo że prowadzone w obrębie 7 wykopów badawczych o łącznej powierzchni 175 m², pozwoliły na odkrycie zaledwie 1 stałego obiektu osadniczego w postaci reliktów półziemianki /wykop 5 oraz 13/. Był to obiekt założony na planie zbliżonym do czworokąta o wymiarach 3,5 x 5 m, zagłębiony w podłoże max. do 150 cm licząc od powierzchni wykopu. Warstwa humusu współczesnego była dość zróżnicowana i wahała się, w strasie uznawanej za domniemaną osadę, od 10-25 cm. W centralnej partii zarzysu domostwa sadokumentowano rumowisko kamiennego paleniska odkryte w kontekście sporej ilości spalinizny, jak i dużej ilości fragmentów ceramiki. W części północno-wschodniej zarzysu reliktów półziemianki odkryto negatywy po słupach - zapewne elementach konstrukcyjnych sadauzenia. Zespół ceramiki wyskoplony z omawianego obiektu ogólnie datować możemy na ok. VII-VIII w.

Ponadto dość nikłych rozmiarów jama - o niezidentyfikowanej funkcji zlokalizowana w wykopie 12. Zalegała ona w piaskowistym całcu zaledwie na głębokość 35 cm, przy czym jej kolisty zarzys osiągał średnicę 150 cm.

Wykopaliśka w pozostałych wykopach: 4, 6, 10, 11 nie pozwoliły na uchwycenie stałych elementów osadniczych - poza luźno rozproszonym materiałem ceramicznym występującym jednak w niewielkich ilościach. Ich chronologię wstępnie zamknąć można w przedziale VIII-IX w.

Przestrzenie pomiędzy założonymi na podgrodziu wykopami badawczymi, były poddane prospekcji terenowej przy użyciu szpil metalowych, którymi sondowano grun na głębokość 30-40 cm. Miało to na celu ewentualną lokalizację skupisk kamieni mogących tworzyć pozostałości po paleniskach - towarzyszących zazwyczaj stałej zabudowie mieszkalnej na osadzie. Niestety wynik tej prospekcji wypadł negatywnie, co pośrednio wskazywać może na nikły a raczej wątki charakter osadnictwa przyrodowego. Postulować można by na przyszłość przeprowadzenie w tym rejonie systematycznych wierceń przy zastosowaniu świdra geologicznego - co dałoby pełniejszy obraz użytkowania tego terenu we wczesnym średniowieczu.

Rozpoznanie stratygrafii strefy fosy grodziska od strony wschodniej miało służyć założeniu tam wykopu 9 przyjmującego wymiary 2 x 8 m, później poszerzonego w partii przywałowej zewnętrznej grodziska /wyk. 9a/ o przestrzeń 1,5 x 1,5 m - w profilu południowo-wschodnim. Eksplorowana tam jama /7/ z rumowiskiem kamiennym dostarczyła sporo materiału ceramicznego, którego chronologię zamknąć by trzeba w przedziale ok. VII-X w.

Podsumowując zwrócić należy uwagę, że jest to jeden z wcześniejszych grodów w tej części ziemi chełmińskiej, czasowo zlokalizowanych już w fazie B wczesnego średniowiecza. Szczegółowe interpretacje co do celu funkcjonowania grodu w kontekście osadnictwa otwartego /osada przyrodowa/ znajdują miejsce w szerszym opracowaniu stanowiska, gdzie szczegółowa analiza chronologiczno-przestrzenna zespołu przy uwzględnieniu analogii podobnych stanowisk, pozwoli w znacznym stopniu wyjaśnić szereg niejasnych dotąd kwestii.